

پولشویی الکترونیکی در نظام بانکداری

اسماعیل شبستانی

کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

Smaelshabestani@gmail.com

سید عسگری حسینی مقدم

استادیار گروه الهیات فقه و مبانی حقوق، دانشگاه آزاد واحد ساری

dhoseini@gmail.com

سوسن خوشنواز

کارشناسی ارشد مدیریت فناوری اطلاعات

susensurgol@gmail.com

1

چکیده

در دنیای امروز، استفاده از فناوری اطلاعات در تمامی ابعاد زندگی بشر امکان پذیر شده است. یکی از این زمینه ها، صنعت بانکداری الکترونیکی است که امکان انجام عملیات بانکی با استفاده از این تکنولوژی به طور سریع، دقیق، بدون محدودیت مکان و زمان و در هر لحظه از شبانه روز فراهم شده است. از طرفی استفاده از این تکنولوژی ریسک هایی را به همراه دارد که از جمله می توان به انجام عملیات پولشویی اشاره کرد. پولشویی به مجموع عملیات بر روی اموال نامشروع مانند مواد مخدر، سرقت، کلاهبرداری و... گفته می شود تا این اموال، به ظاهر مشروع و قانونی قلمداد شده و منشأ نامشروع آن مخفی گردد. با این حال، تحول شگرف نظام پولی و بانکی جهانی در اثر ظهور پول و بانکداری الکترونیک، حوزه مقررات ضد پول شویی کنونی را با چالش جدیدی مواجه کرده و لزوم بازنگری گسترده این تدابیر و اقدامات را موجب شده است. در این مقاله پس از مختصر توضیحی راجع به ماهیت پولشویی و بانکداری الکترونیک و تأثیرات آن بر فرایند مجرمانه پول شویی بحث و بررسی می شود و در نهایت به عنوان نتیجه گیری از این مباحث با تکیه بر وضعیت ایران در قبال جرایم سازمان یافته از یک سو و بهره برداری از پول و بانکداری الکترونیک از سوی دیگر، پیشنهادات مورد نظر ارائه می شود.

واژگان کلیدی: پولشویی، نظام بانکداری، پولشویی الکترونیک

مقدمه

پولشویی عبارت از هر اقدامی که به منظور قانونی جلوه دادن درآمدهای حاصل از فعالیت‌های نامشروع و غیر قانونی انجام می‌شود و هدف از تصویب قانون مبارزه با پولشویی هم جلوگیری از تبدیل، تغییر نقل و انتقال، پذیرش و یا تملک دارایی‌هایی با منشاء غیر قانونی، پیشگیری از آثار فرایند پولشویی به اقتصاد ملی، نظارت موثر و کاراتر بر گردش پول و کالا و حمایت از فعالیتی‌های اقتصادی سالم می‌باشد. در این زمینه از دهه 80 میلادی تا کنون اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای متعددی در زمینه مبارزه با پولشویی به تصویب سازمان ملل رسیده است. فراوانی و تنوع اسناد و معاهدات بین‌المللی ناظر به مبارزه با پولشویی از یک سو بیانگر دغدغه‌های جدی جامعه جهانی نسبت به آثار و تبعات جبران‌ناپذیر این پدیده می‌باشد و از سوی دیگر مبین این حقیقت است که مقابله جدی و مؤثر با پولشویی جز در سایه تعامل و همکاری مشترک کشورها امکان‌پذیر نمی‌باشد. یکی از اهداف تدوین اسناد بین‌المللی ناظر به این جرم هماهنگ نمودن قوانین ملی با استانداردهای بین‌المللی می‌باشد. و این کار از طریق بهره‌گیری از راهکارها و تولیدهای مطرح در اسناد بین‌المللی می‌باشد. در سیستم حقوقی ایران تلاش‌های جدی برای مبارزه با پولشویی از سال 1380 آغاز شده است و نهایتاً در سال 1386 منجر به تصویب قانون مبارزه با پولشویی شد. دقت در متن قانون مبارزه با پولشویی بیانگر آن است که نظام تقنینی ایران بطور شایسته از تجربیات و دستاوردهای ارزشمند کشورهای جهان و توصیه‌ها و تأکیدات مصرح در اسناد بین‌المللی بهره‌برداری ننموده است

2

در قانون مبارزه با پولشویی به مفهوم پولشویی و تعریف آن اشاره گردیده است، به موجب ماده 2 این قانون، پولشویی عبارت است از: "الف) تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد. ب) تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشأ غیرقانونی آن با علم به این که به طور مستقیم و یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد. ج) اخفاء یا پنهان کردن ماهیت واقعی، منشأ، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم و یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد."

ملاحظه می‌شود که قانونگذار تعریف پولشویی را عیناً از اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی مثل کنوانسیون وین و کنوانسیون پالرمو نسخه برداری نموده است. چرا که بندهای سه‌گانه ماده 2 قانون مبارزه با پولشویی و مصادیق مصرحه در آن در کنوانسیون‌های بین‌المللی نیز پیش‌بینی شده است. با توجه به مجموع آن چه که گفته شد به لحاظ تنوع و گستردگی عملیات پولشویی به مدد تحول روزافزون در عرصه علوم و تکنولوژی همواره در حال تحول و دگرگونی است. تعاریف ارائه شده توسط نهادهای بین‌المللی فوق‌الاشعار به لحاظ این که فقط برخی از اشکال و مظاهر پولشویی را دربر می‌گیرد و قابلیت استعمال همه مصادیق و یا حداقل مصادیق شایع و متداول پولشویی را ندارد به همین دلیل نمی‌تواند یک تعریف جامع باشد. لذا از بعد بین‌المللی به نظر می‌رسد تعریف کنوانسیون وین از پولشویی و بیان مصادیق آن می‌تواند الگوی مناسبی در این زمینه باشد. کما این که در عمل نیز بسیاری از اسناد بین‌المللی مؤخر و قوانین مبارزه با پولشویی تعداد کثیری از کشورهای مفهوم پولشویی را از کنوانسیون وین اقتباس نموده‌اند. از این رو به تعریف از مفاهیم و آثار پولشویی در نظام بانکداری می‌پردازیم.

تعریف مفاهیم:

مفهوم و آثار پولشویی

برخی معتقدند که ریشه اصطلاح پولشویی به مالکیت مافیا بر شبکه ای از رختشوی خانه های ماشینی در ایالات متحده دهه 1930 برمی گردد. در این سالها، گانگسترها فعالیتی گسترده در برخی مراکز آمریکا همچون نیویورک داشتند. آنها از راه اخاذی، فحشا، قمار و قاچاق مشروبات الکلی پول های کلانی به دست آورده و الزم بود که صورتی مشروع و قانونی به این پولها بدهند. یک راه برای این کار، خرید و به راه انداختن کسب و کارهای به ظاهر مشروع و آمیختن درآمدهای غیرقانونی شان با درآمدهای مشروع بود که از این فعالیت ها به دست می آمد. رختشوی خانه ها از جمله کسب و کارهای نقدی بود که خرید آنها برای پولشویانی مانند آل کاپون مزیتی انکارناپذیر داشت. در این روند مثل یک ماشین لباسشویی که چرک و کثافات را از لباس ها جدا می کند، عمل کرده و با جدا کردن کثافت های ناشی از جرم، از پول یا هر مال دیگری از جرم، آن را پاک میکند. واژه پولشویی از همان زمان در آمریکا بر سر زبان ها افتاده است. البته برخی نیز شیوع این واژه را از هنگام اجرای واترگیت در اواسط دهه هفتاد در زمان ریاست جمهوری نیکسون در آمریکا دانسته و از لحاظ حقوقی نیز آغاز استفاده از آن را به یک دعوی آمریکایی در سال 1982 مرتبط کرده اند (میر محمدصادقی، 1382).

3

پولشویی فرآیندی است که در آن پول کثیف، غیرقانونی و نامشروع در چرخه ای از مبادلات گذارده می شود، به طوری که پس از خروج از چرخه، قانونی و تمیز جلوه می نماید. به بیان دیگر، منبع سرمایه های حاصله که از راه های غیرقانونی (قاچاق مواد مخدر و داروهای روان گردان، قاچاق انسان و اعضای بدن انسان، دزدی، رباخواری، رشوه و فساد، فرار از مالیات، تروریسم) به دست آمده اند، با استفاده از ترفند مبادلات و انتقالات پیاپی، چنان مخفی نگاه داشته می شود که کاملاً قانونی به نظر می رسد از مشاغل عمده ای که تاکنون مورد استفاده پولشویان قرار گرفته اند، می توان به نظام بانکی شامل بانک های عامل، بانک های کارگزار، بانک های برون مرزی و صرافی ها، بازار سهام (بی نام) و اوراق قرضه، دفاتر اسناد رسمی، بنگاه های خیریه، آژانس های مسافرتی و شرکت های حمل و نقل، شرکت های بیمه، قمارخانه ها و کازینوها اشاره کرد.

پولشویی دارای اهداف مختلفی از قبیل فرار از تعقیب، فرار از مجازات و فرار از مصادره اموال هست. با اینکه در وهله نخست، پولشویی یک جرم مالی است، می تواند به عنوان یک جرم اقتصادی مشمول جرایم علیه امنیت اقتصادی جامعه تلقی شود. پولشویی سازمانیافته و فراملی، این ایده را تقویت می کند، زیرا در برخی موارد، پولشویی چنان اهمیت پیدا میکند که می تواند تهدیدی جدی علیه امنیت اقتصادی یک جامعه محسوب شود (زارع، 1390).

فرآیند پولشویی

فرآیند پولشویی دارای چندین مرحله است که شامل جایگذاری لایه گذاری و یکپارچه سازی است نخستین مرحله از فرآیند جرم پولشویی، جایگذاری عواید حاصل از فعالیت های مجرمانه با هدف تبدیل و تغییر مالکیت آن است. جایگذاری عواید حاصل از جرم، با تقسیم وجوه نقدی کلان به مبالغ کوچک صورت می گیرد و به نحوی است که وجوه سپرده گذاری شده و یا سپرده گذاری به نام بستگان نزدیک یا اشخاص دیگری است که به گونه ای با آنان در ارتباط هستند. همچنین، تشکیل شرکت

های صوری یا شرکت هایی که اساساً به منظور پولشویی تأسیس می شوند و در نقاطی به ثبت می رسند که مقررات در این خصوص سهل تر از روش های دیگر معمول در این زمینه است.

لایه گذاری مرحله دیگری از جرم پولشویی است. این مرحله معطوف به جداسازی عواید حاصل از جرم، از منشأ غیرقانونی آن است. این عمل از طریق ایجاد لایه های پیچیده ناشی از معاملات چندگانه با هدف مبهم ساختن زنجیره عطف حسابرسی و عدم امکان ردیابی منشأ مال صورت می پذیرد. این امر متضمن انجام دادن عملیاتی مانند حواله وجه سپرده شده نزد یک مؤسسه مالی به مؤسسه دیگر، یا تبدیل سپرده نقدی به اسناد پولی دیگر (اوراق بهادار، سهام و چک های مسافرتی) است. لایه گذاری فرآیند جداکردن پول از منشأ غیرقانونی آن است که در این مرحله سه تکنیک رایج است؛ نخستین تکنیک اختلاط پول کثیف با پول تمیز است. دومین روش، انتقال پول از طریق واسطه است، مانند تبدیل وجوه نقد به ژتون و تبدیل بار دیگر آن که در این صورت تشخیص ماهیت غیرقانونی مال مشکل می شود و روش سوم، پنهان نمودن مالک واقعی مال آلوده است. واپسین مرحله در فرآیند پولشویی، یکپارچه سازی یا فراهم آوردن پوشش و ظاهری مشروع برای توجیه قانونی عواید حاصل از فعالیت های مجرمانه است. این مرحله از طریق روش های متعددی مانند سوق دارایی های نامشروع به سوی اشخاص و شرکت هایی که به نحوی با مجرمان در ارتباطند، یا از طریق تأسیس شرکت های پوششی و جزاینها انجام می پذیرد (پیرسرای و شاه بهرامی، ۱۳۹۳).

4

مشاغل در معرض سوء استفاده و روشهای پولشویی

در بسیاری از کشورها، سیاستمداران، دولتمردان، بانکداران، حقوقدانان و حسابداران افرادی هستند که در معرض پولشویی مجرمان قرار می گیرند و این امر باعث می شود جلوگیری از اقدامات مجرمانه دشوار و دچار خدشه شود تا جایی که در بعضی از کشورها، مجرمان می توانند در جامعه بر روی افراد دارای قدرت نفوذ کرده و بر آنها تسلط یابند.

در راستای مبارزه با پولشویی، نخستین حوزه ای که مورد توجه قانونگذاران قرار گرفته است، موسسه های مالی و اعتباری به ویژه بانکها می باشد. زیرا پولشویان برای پنهان نمودن منشأ غیرقانونی درآمدها و دارایی های خود، ابتدا به سراغ نظام های مالی می روند تا از این طریق پول خود را وارد سیستم مالی نمایند. ولی به تدریج با ضابطه مند شدن سیستم های بانکی، روشهای مورد استفاده پول شویان تنوع بیشتری یافته و اشکال پیچیده تری بخود گرفت به گونه ای که امروزه اغلب مشاغلی که به نوعی با نقل و انتقال پول نقد سروکار دارند یا در انواع مبادلات پولی فعال هستند مورد سوء استفاده پولشویان قرار می گیرند.

مجرمان جهت پنهان سازی هویت مالک عواید ناشی از جرم، روشهای مختلفی را در پیش می گیرند که این روشها بر حسب مکان، امکانات و ... می تواند متفاوت باشد. در برخی مواقع عواید ناشی از جرم به صورت نقدی (مثل خرید کالا) مورد استفاده قرار می گیرد اما در برخی موارد از آن برای تأسیس شرکتهای صوری تجاری و غیرتجاری استفاده می شود. همچنین اگر سران و عناصر اصلی یک کشور کششی به سمت انجام عمل پولشویی داشته باشند، کار مجرمان در خصوص شستشوی پول

سهل تر می شود. لازم به ذکر است پذیرش عواقب حاصل از جرم توسط مجرمان، نحوه اجرای قوانین ضد پولشویی و میزان جدیت در آن، میزان مجازات مجرمان و ... از جمله عواملی است که بر انتخاب شیوه انجام کار توسط مجرمان تاثیر گذار است.

خدمات بانکداری و عملیات پولی در بانکها، از مهم ترین حوزه های مرتبط با پولشویی است. اگر پولشویان توان بکارگیری خدمات و ابزارهای بانکی را داشته باشند در رسیدن به اهدافشان موفق خواهند بود. این خدمات در کشورهایی که نظام های نظارتی و کنترلی ضعیفی دارند، مورد توجه پولشویان قرار می گیرد. لازم به ذکر است برای انجام عملیات پولشویی لزومی ندارد کل سیستم بانکی در اختیار فرد پولشو باشد. به دلیل ماهیت فعالیت سیستم بانکی نظیر امکان سپرده گذاری مقادیر هنگفت پول نقد و اصل رازداری، این سیستم بستر مناسبی برای پولشویی و مخفی کردن منشأ جرم می باشد. در صورت عدم اجرای قوانین مبارزه با پولشویی و عدم نظارت دستگاههای نظارتی و مراجع ذیصلاح، این سیستم مطلوبیت بیشتری پیدا کرده و امکان ردیابی و شناسایی منابع وجوه دشوار خواهد شد. همانگونه که گفته شد برای انجام عمل تطهیر پول نیازی به دراختیار گرفتن کل سیستم بانکی نمی باشد بلکه ابزارهای بانکی به تنهایی می توانند مورد استفاده پولشویان قرار گیرد و آنان را به اهداف خود برساند.

5

پیامدهای جرم پولشویی

پولشویی پیامدها و تبعات ناخوشایند و زیانباری برای کشورها و جامعه جهانی ایجاد می کند که اطلاع از آنها ضرورت مبارزه با پولشویی را بیشتر آشکار می سازد. پیامدها و تبعات ناخوشایند پولشویی بر اقتصاد کشورها و جامعه جهانی در زمینه های اقتصادی، اجتماعی و بین المللی بسیار گسترده و قابل توجه است که برخی از پیامدهای اقتصادی آن عبارتند از: اختلال در جمع آوری مالیات و تشویق فرار مالیاتی، اختلال در بازارهای مالی، افزایش نرخ تورم و انحرافات اجتماعی، رقابت پذیری ناسالم اقتصادی که موجب تضعیف بخش خصوصی و تعاونی می شود، تخریب بازارهای مالی، فرار سرمایه به صورت غیرقانونی، مال اندوزی مجرمان و کاهش بهره وری در بخش واقعی اقتصاد. علاوه بر آثار مخرب اقتصادی، پولشویی خطرات و هزینه های اجتماعی زیادی نیز در پی دارد. این پدیده، امکان گسترش فعالیت های غیرقانونی را برای قاچاقچیان مواد مخدر، کالا، ارز و مجرمان دیگر فراهم می نماید. همچنین، شهرت یک کشور به پولشویی و تأمین مالی تروریسم و امنیت آن برای مجرمان، مانع از توسعه آن کشور خواهد شد.

پولشویی سنتی

در پولشویی سنتی درآمدهای ناشی از جرم و فعالیت های مجرمانه پولشویی، ابتدا به صورت فیزیکی به بانک ها انتقال یافته تا با مراحل مختلف پولشویی نسبت به تطهیر پول اقدام شود. یکی از گزارش هایی که به منظور شناسایی پولشویی، در بانکداری سنتی مورد استفاده قرار می گیرد، نحوه گزارش واریز نقدی وجوه بیش از سقف مقرر بوده، که بر اساس دستورالعملی در 11 ماده و 2 تبصره در هشتمین جلسه به تصویب رسیده و به شرح زیر است: شورای عالی مبارزه با پولشویی مشتریان با حضور فیزیکی در شعب بانک ها و در صورت پرداخت و یا واریز نقدی وجوه بیش از سقف مقرر، می بایست فرم گزارش واریز وجوه

نقد توسط مشتری را تکمیل و امضا نمایند. چنین گزارش های کاملی به مؤسسات اجازه می دهد تا خود را با قوانین ضد پولشویی منطبق و به الزامات قانونی پایبند نمایند.

در این فرم، اطلاعاتی مانند کد ملی و یا شناسه ملی، علت پرداخت وجوه به صورت نقد، منشأ پول، واریزکننده و صاحب حساب دریافت شده و کارکنان بانک ها باید اطلاعات مندرج در این فرم را با مدارک شناسایی مشتری تطبیق داده، سپس، به واریز یا انتقال وجوه مشتری اقدام نمایند. کشورها برای دریافت و ذخیره اطلاعات، تجزیه و تحلیل و انتشار « واحد اطلاعات مالی » باید مرکزی با عنوان گزارش مربوط به عملیات مشکوک و اطلاعات مربوط دیگر به پولشویی داشته باشند. تمام مؤسسات مالی و بانک ها موظف اند اطلاعات و گزارش های مشکوک به پولشویی را در اختیار این واحد قرار دهند. نحوه تکمیل و ارسال گزارش به واحد اطلاعات مالی در شعب بانک ها به این صورت است که ابتدا گزارش توسط کاربر مربوطه به مسئول مبارزه با پولشویی در همان شعبه می رسد. مسئول یادشده پس از بررسی و جمع بندی اطلاعات، تمام گزارش های تکمیل شده را به واحد مبارزه با پولشویی واقع در اداره مرکزی بانک مربوطه ارسال می نماید. واحد مبارزه با پولشویی پس از دریافت گزارش ها از شعب، آنها را مورد بررسی و طبقه بندی قرار داده و به همراه توضیحات تکمیلی، در قالب تعیین شده به واحد اطلاعات مالی می فرستد.

6

تفاوت پولشویی الکترونیکی و سنتی

باید گفت مهمترین امتیاز روش الکترونیک نسبت به شیوه ی سنتی، حذف تراکنشهای رو در رو و اختفای هویت است. در این روش صحت هویت ارائه شده فرد قابل اثبات نیست، بنابراین ریسک کمتری نسبت به روش سنتی دارد. در مرحله ی بعد پولشو می خواهد با ایجاد تراکنش های گوناگون مالی منشاء واقعی را گم کند و از آنجایی که سرعت تبدیل پول نامشروع به مشروع و ناشناخته ماندن برای مرتکب اهمیت فراوانی دارد، او به سادگی از طریق بانکداری پیوسته این کار را انجام می دهد. در آخرین مرحله که وارد کردن پول به چرخه ی اقتصاد است، در روش سنتی از کارهایی چون فاکتورسازی و... استفاده می شود که ریسک بالایی دارد، اما در پولشویی الکترونیکی، وی با یک شرکت پوششی که ظاهراً قرار است خدمتی ارائه دهد، یک حساب بانکی افتتاح می کند و اینطور وانمود می کند که پول هایی که وارد حساب می شود، در نتیجه خدمات شرکت است. از این مقایسه پولشویی سنتی و الکترونیکی به این نتیجه می رسیم که:

1. در پولشویی الکترونیکی نیازی به طی مراحل سه گانه جهت تطهیر اموال نامشروع نیست 2. نیازی به ارتکاب جرائم دیگر مانند تهدید و تطمیع کارمندان بانک نیز نیست. 3. پولشویی الکترونیکی در بازه زمانی کمتر ریسک کمتر و سود بیشتری دارد و 4. شکستن مرزهای ملی بالقوه در روش الکترونیکی ممکن است و در نتیجه تعیین و تشخیص مکان جرم پولشویی دشوار است و امریست در حوزه ی صلاحیت کیفری کشورها. (جلالی فراهانی، 1384).

خصوصیات پولشویی الکترونیکی

اما استفاده از روشهای الکترونیکی و مبتنی بر فناوری برای پولشویی، خصوصیت هایی نیز دارد که از آن جمله است:

1- بین المللی بودن: یکی از خصوصیات اصلی پولشویی الکترونیک بحث فرامرزی بودن آن است؛ یعنی چون این اقدامات در بستر شبکه جهانی اینترنت و ماهواره ها و... انجام میگردد، محدود به مرزهای جغرافیایی نیست و به راحتی این عواید از کشوری به کشور دیگر منتقل میگردد. این امر از دوجهت در پیگیری اعمال مجرمانه مشکل ساز است. اول آنکه با توجه به اینکه کشورها در مسائل کیفری اصل سرزمینی بودن قوانین و مقررات کیفری را اعمال میکنند، بسیاری از اعمال در کشوری جرم و در کشور دیگر جرم نیست. دیگر اینکه محل وقوع جرم مشخص نیست، به این معنا که چون عنصر مادی جرم در کشورهای مختلف کامل می شود، محل وقوع جرم می تواند بین کشورها محل اختلاف باشد. (هرچند که نظر علمای حقوق آنست که جرم زمانی محقق می شود که علت تامه ی آن ایجاد شود.)

2- سازمان یافتگی: پولشویی الکترونیکی از جمله جرائم سازمان یافته است؛ به این معنا که گروهی از افراد که هریک نقشی بر عهده دارند با طراحی و برنامه ریزی قبلی و توافق و تبانی و استفاده از ساختارهای گوناگون مانند شرکتهای بازرگانی و...، برای رسیدن به هدف واحد (معمولا تطهیر عواید مجرمانه) فعالیت می نمایند.

3- بهره گیری از تکنولوژی: روشن است که پولشویی الکترونیکی با استفاده از فناوری های ارتباطی و اطلاعاتی و شبکه های مخابراتی و ماهواره ای قابلیت تحقق می یابد. که این خود کشف این جرایم را دشوار می کند، چراکه نیاز به استفاده از کاغذ که خود می تواند راهی برای ردیابی منشا عواید مجرمانه باشد را از میان برده است.

7

بانکداری الکترونیکی و پولشویی

در این بخش، مفاهیم بانکداری الکترونیکی، پولشویی در این نوع بانکداری و ضرورت نیاز به سیستم های تشخیص پولشویی در بانکداری الکترونیکی را ارائه می کنیم.

بانکداری الکترونیکی و خدمات آن

بانکداری الکترونیکی عبارت است از فراهم آوردن امکاناتی برای کارکنان در جهت افزایش سرعت و کارایی آنها در ارائه خدمات بانکی و ارائه امکانات سخت افزاری و نرم افزاری به مشتریان، تا با استفاده از آنها بتوانند بدون نیاز به حضور فیزیکی در بانک ها، در هر ساعت از شبانه روز از طریق کانال های ارتباطی . امن، عملیات بانکی دلخواه خود را انجام دهند ، کانال های بانکداری الکترونیکی شامل پایانه های فروش دستگاه های خودپرداز و پایانه های، شعب رایانه های شخصی و تلفن ثابت و همراه است . پول و بانکداری الکترونیکی، جلوه های جدیدی از تجارت الکترونیک است که تحول عظیمی را در ارائه خدمات بانک ها به وجود آورده و به دلیل ویژگی هایی که از آن برخوردارند، برای پولشویان بسیار ارزشمندند.

پولشویی در بانکداری الکترونیکی

دهمین کنفرانس بین المللی و ملی مطالعات مدیریت، حسابداری و حقوق

۳۱ و ۳۰ اردیبهشت ۱۴۰۳ - تهران

فراهم بودن امکان انجام عملیات بانکی گوناگون و گسترده برای مشتریان، بدون حضور فیزیکی و به طور شبانه روزی در بانکداری الکترونیکی، این امکان را برای پولشویان نیز فراهم می کند تا بدون این که هویت آنها شناسایی شود، بتوانند به اهداف مجرمانه خود برسند. در عین حال، زمان رسیدن به هدف را نیز برای آنها کم کرده و شستشوی پول را آسان تر می کند. در واقع، پولشویان می توانند بدون نگرانی از الزامات قانون گذاری و حسابرسی های مالی، آزادانه تر به فعالیت های خود ادامه دهند.

در روش پولشویی الکترونیکی، تراکنش های چهره به چهره حذف شده و مجرمان با اختفای هویت انجام فعالیت می نمایند. بنابراین، پولشویی در فضای الکترونیکی نسبت به روش سنتی آن مزایایی دارد که برخی از مهم ترین آنها عبارتند از

- 1- می تواند سبب افزایش سرعت در انجام مراحل سه گانه پولشویی و تطهیر اموال نامشروع شده و پولشویان با صرف هزینه کمتر به بالاترین منفعت مالی برسند.
- 2- استفاده از تراکنش های الکترونیکی در فضای مجازی، باعث گمنامی و اختفای هویت آنها می شود.
- 3- جرم پولشویی می تواند در فضای جغرافیایی گسترده تری در سطح ملی و جهانی انجام گیرد.
- 4- کاهش حضور فیزیکی افراد در شعب و انجام نقل و انتقالات پولی به صورت الکترونیکی، می تواند باعث کم شدن نسبی جرایمی مانند جعل اسناد به منظور مخفی نگه داشتن هویت و دادن رشوه به افراد، توسط پولشویان در مؤسسات مالی و بانکی شود.
- 5- استفاده از فضای مجازی در بانکداری الکترونیکی و کاهش حضور فیزیکی افراد در شعب می تواند موجب کاهش ریسک خطر شناسایی افراد مجرم در مراحل پولشویی شود.

بنابراین، از آنجا که با پیشرفت بانکداری الکترونیکی، پولشویی الکترونیکی نیز گسترش یافته و مجرمان به روش های جدیدتری برای مخفی کردن فعالیت های غیرقانونی خود دست یافته اند، لازم است که بانک ها نیز با دقت بیشتری به شناسایی این افراد و فعالیت هایشان بپردازند.

در بانکداری سنتی، حساب های مشتریان منحصر به همان شعبه بود و حتماً تمام فعالیت های مالی مربوط به مشتریان می بایست در همان شعبه انجام می گرفت، بنابراین، ردیابی عملیات مالی آنها در شعب مختلف گاهی به روزها یا حتی هفته ها وقت نیاز داشت. این در حالی است که در بانکداری الکترونیکی با استفاده از فناوری الکترونیکی و نرم افزارها، تشخیص عملیات مشکوک به پولشویی نسبت به بانکداری سنتی سریع تر امکان پذیر بوده و می توان با داشتن سامانه یکپارچه بانکی به کشف رفتارهای پولشویی و استخراج پیشینه اقدام نمود.

در بانکداری سنتی، مشتریان وقتی به یکی از شعب بانک مراجعه و افتتاح حساب و یا هر گونه عملیات بانکی انجام می دادند، بسیاری از اطلاعات آنها از جمله مشخصات مشتریان مانند شماره حساب، کد ملی، آدرس، شغل و در موارد زیادی تراکنش های مالی و بانکی آنها، فقط و فقط در همان شعبه نگهداری می شد و اگر کسی می خواست پولی را به حساب شخص ثالثی در شعبه دیگری واریز نماید، حتماً می بایست پول را به شماره حساب آنها حواله می کرد. به بیان دیگر، شعب بر اساس سیستم غیرمتمرکز عمل می کردند و تنها بخشی از اطلاعات مشتریان از شعب بانک در شهرهای مختلف ایران، به صورت برون خط به رایانه ای در تهران، برای ایجاد آرشیو و پشتیبان ارسال می شد. امروزه به منظور توسعه بانکداری الکترونیکی، با

پیاده‌سازی سامانه یکپارچه متمرکز بانکی در بانک‌ها، تمام اطلاعات مشتریان از قبیل مشخصات و تراکنش‌های آنها، به صورت برخط به رایانه مرکزی تهران فرستاده و نگهداری می‌شود و به عبارتی در حال حاضر بیشتر شعب در بانک‌ها بر اساس سیستم متمرکز عمل می‌نمایند. بنابراین، در سامانه یکپارچه بانکی، چون تمام اطلاعات مشتریان از قبیل مشخصات و تراکنش‌های آنها، در یکجا که همان رایانه مرکزی است به صورت برخط نگهداری می‌شود و از آنجا که پولشویان از شعب مختلف بانک، برای عملیات پولی استفاده می‌نمایند، پس با وجود این سامانه متمرکز، ردیابی پولشویی می‌تواند بهتر انجام گرفته و در کشف عملیات مشکوک به پولشویی سریع‌تر و موفق‌تر عمل نماید.

نظارت بر مبدأ و منشأ پولشویی الکترونیکی

پولشویی الکترونیکی پدیده‌ای است که زمینه تحقق آن در دو بستر فراهم شده است: بستر مالی و بستر رایانه‌ای. بستر مالی، مؤسسات و نهادهای مالی و به طور کلی محیط مبادله پولی است که در واقع بزرگترین نماد ارتباط اشخاص حقیقی و حقوقی با همدیگر است. بستر رایانه‌ای نیز به عنوان بهره‌گیری از فضای سایبر برای مبادلات پولی و مالی در بستر مالی، نقش مکمل، تسهیل‌کننده و تحول‌آفرین دارد. از این رو، این دو بستر در کنار هم و درهم تنیده‌اند به گونه‌ای که هیچ یک از پدیده‌های مجرمانه، از چنین بسترهای مناسب و گسترده برای تحقق برخوردار نیستند و همین امر، پولشویی را به یک پدیده‌ای بدل کرده که در سطح گسترده در حال تحقق است و این سطح گسترده تنها نقطه کوچکی در بستر مبادلات مالی و بستر فعالیت‌های رایانه‌ای است. با رایانه‌ای شدن امور، فعالیت‌های بانکی هم آسانتر و هم سریعتر از گذشته انجام می‌شوند. این روند طبیعی، فعالیت مالی و بانکی را به سمت در سایه یا حتی سیاهی قرار گرفتن برده است. با حذف تعامل شخصی بین مشتری و مؤسسه، بسیار مشکل می‌توان فهمید که چه کسی به طور واقعی حساب را کنترل می‌کند و چه چیزی صحت عملکرد تجاری را تأیید می‌کند. مؤسسات مالی به صورت عادی تنها قادر به تعیین این نکته هستند که یک حساب خاص صرفاً در یک زمان خاص قابل دسترسی است. بانک تنها قادر است معین کند که دسترسی به وسیله نگهدارنده حساب صوری صورت می‌گیرد و هیچ روشی برای تعیین محلی که مشتری تراکنش را انجام می‌دهد وجود ندارد (حبیب زاده و میرمجیدی، 1390).

پیشگیری از پولشویی الکترونیکی از دو منظر، جنبه دفاعی دارد. یکی از منظر بستر ارتکاب جرم یعنی فضای سایبر که صیانت از موضوع جرم نسبت به پیشگیری از جرم اولویت دارد و تدابیر پیشگیرانه در مقام حفاظت از ارزش‌های رایانه‌ای‌اند تا دست مرتکب به آنها نرسد. برخلاف پیشگیری از جرم در فضای سنتی، اختیار عمل در دست متصدیان پیشگیری است ولی در فضای سایبر، اختیار عمل در دست مرتکبان است و متصدی پیشگیری بیشتر نگرهبانی می‌کند تا برهم زدن فرصت ارتکاب جرم.

دوم از منظر مبادلات مالی الکترونیکی که بر پایه ویژگی‌هایی چون سرعت، انبوهی و تنوع مکانی در عمل از دسترس تدابیر پیشگیرانه به دور است. محیط ایجاد تدابیر نرم افزاری کنترل‌کننده، محیط نهادهای مالی است ولی این تسلط در مبادلات مالی به حداقل می‌رسد. در این راستا، متصدی پیشگیری ناگزیر به رویکرد دفاعی در پیشگیری از جرم متوسل می‌شود. در پژوهش پیش رو به بررسی پولشویی الکترونیکی خواهیم پرداخت و ابعاد آن را در اسناد بین‌المللی و قوانین جزایی ایران بررسی خواهیم کرد.

محدودیت های سیستم پشتیبانی تشخیص پولشویی

برخی از محدودیت های سیستم پشتیبانی تشخیص پولشویی به شرح زیر است:

در این سیستم برای دسته بندی اطلاعات مالی، حتماً می بایست حساب نقل و انتقال پولی داشته باشد تا در الگوریتم دسته بندی مورد ارزیابی قرار گیرد؛ یعنی اگر حساب هایی با مانده بالا و بدون گردش مالی باشند، در این بررسی مورد توجه قرار نمی گیرند.

زمان کار (دسته بندی اطلاعات)، می بایست متناسب با زمان تعیین شده در پنجره زمانی که توسط کاربر مشخص می شود، تعیین شود، چرا که اگر زمان کار بیشتر از زمان تعیین شده در پنجره زمانی باشد، عملیات دسته بندی به درستی صورت نمی گیرد و خروجی کار در مرحله دسته بندی ناقص می ماند.

هر چه میزان نقل و انتقالات پولی که در حساب ها انجام می گیرد، بیشتر باشد، حجم اطلاعاتی که می بایست مورد بررسی الگوریتم دسته بندی و الگوریتم استخراج الگوهای تکراری قرار گیرند، به نسبت بیشتر شده و از آنجا که تفسیر نتایج نهایی کار به صورت نمودارها توسط نیروی انسانی انجام می گیرد، این موضوع سبب می شود که شناسایی فعالیت های مشکوک به پولشویی در نهایت پیچیده و طولانی تر شود.

همان طور که بیان شد، دسته بندی تراکنش های مالی، بر اساس وضعیت جریان (برای انتقال پول از حساب مبدأ به حساب مقصد) و جمع آوری مقدار پول در یک شماره حساب انجام می شود، بنابراین، در این سیستم منابع پولی حساب مبدأ، مورد بررسی قرار نگرفته و سیستم تنها به موجودی حساب های مقصد که پول در آنها جمع می شود، توجه دارد. به بیان دیگر، شناسایی مراحل اول (جایگذاری) و دوم (لایه گذاری) از مراحل سه گانه پولشویی به خوبی صورت نمی گیرد.

پیشگیری از پولشویی الکترونیکی

پیشگیری از پول شویی الکترونیکی ضرورتی غیرقابل انکار در میان همه تدابیر رویارویی با پدیده پولشویی است. این ضرورت از جهت درک یک مثلث پیشگیرانه توجیه می شود. در یک ضلع، مرتکب پولشویی قرار می گیرد که در قبال آن بیشتر تدابیر کیفی مطرح می شود. این تدابیر برای از میان برداشتن پدیده پولشویی کارایی ندارند و ویژگی های مرتکب که حاکی از وجود استعداد و ظرفیت جنایی بالاست، بیانگر این است که محاسبه در پولشویی حرف نخست را می زند. محاسبه و دور اندیشی در پولشویی سبب می شود تا اعمال تدابیر پیشگیرانه مرتکب محور، کارایی نداشته باشند. ضلع دوم، رفتار پولشویی است. پولشویی یک جرم ابتدایی و اصیل نیست و موجودیتش وابسته به جرم منشأ است؛ بنابراین در قبال این جرم نمی توان از تدابیر پیشگیرانه معمول برای جرایم عمومی استفاده کرد. تا زمانی که جرایم منشأ ارتکاب می یابند، پولشویی نیز دوام میابد و اگر تدابیری برای پیشگیری از پولشویی لازم آید در واقع باید برای جرایم منشأ اعمال شود وگرنه پولشویی به تنهایی با تدابیر پیشگیرانه مهار نمی شود.

ضلع سوم، بستر انجام پولشویی است. پیشگیری بستمحور تأثیرگذارترین شیوه رویارویی با پولشویی است. از آنجاکه بستر اصلی تحقق پولشویی نهادهای مالی و اقتصادی یا فعالیتهای تجاری است، می‌توان متناسب با این بستر، تدابیری را در نظر گرفت ولی هنگامی که فضای سایبر یا محیط الکترونیکی به عنوان فضای انجام پولشویی قرار می‌گیرد، تدابیر پیش‌گیرانه بستمحور به سادگی فضای فیزیکی نخواهد بود. چالش‌های پیشگیری از پولشویی الکترونیکی می‌تواند هم رویارو با ذات و هدف پیشگیری از جرم باشد و هم نسبت به کارکرد آن. علت ظهور این چالش تابعی از سه عامل است: اقتضای محرمانگی، اقتضای زمانی و مکانی فضای سایبر و میزان همکاری‌های بین‌المللی در کنترل فضای سایبر. چالش پیشگیری از پولشویی الکترونیکی فقط درخصوص ویژگی‌های فضای سایبر از منظر ویژگی‌های مرتبط با داده‌ها و سامانه‌ها که محرمانگی و اقتضات زمانی و مکانی از جمله مهمترین آنها به شمار می‌روند، نیست بلکه خود شیوه‌های رویارویی با پولشویی الکترونیکی نیز حکایت از مسئله مهمتری دارد. این مسئله درباره‌ی گزینش رویکرد دفاعی یا رویکرد هجومی در پیشگیری از پولشویی الکترونیکی است. از یکسو، رویکرد دفاعی متناسب با ویژگی‌های فضای سایبر، توجیه‌پذیر است و متصدی را در مقام دفاع از ارزش‌ها و موضوعات موردحمایت قرار می‌دهد. در این رویکرد، متصدی پیشگیری یا نرم‌افزارهای پیشگیرانه که نام آنها را پیشگیری وضعی در فضای سایبر می‌گذاریم، در مقام برهم زدن فرصت ارتکاب جرم در یک محیط لایتناهی نیستند، بلکه در اصل در مقام صیانت از موضوع یا همان امنیت تبادل پول مشروع و قانونی اند؛ یعنی به جای زدودن جرم، حمایت از موضوع جرم در اولویت قرار می‌گیرد. از سوی دیگر، رویکرد هجومی اقتضای یک پیشگیری واقعی از جرم خواهد بود. (عبداللهی و همکاران، ۱۴۰۰).

فضای سایبر همانند فضای سنتی نباید محیطی امن برای مرتکبان باقی بگذارد و باید تدابیر پیشگیرانه با حضور در همه فضاها و محیط‌های سایبری، هر جا که زمینه انجام بزه را ببیند، فرصت ارتکاب آن را برهم بزند؛ اما در اینکه چنین رویکردی می‌تواند همزمان با پاس داشتن محرمانگی، خلوت و دیگر ارزش‌های فضای سایبر باشد، تردید جدی وجود دارد که این نوشتار در مقام بررسی آن خواهد بود.

روش‌های متداول پولشویی در نظام بانکی

پولشویان برای دستیابی به اهداف خود از روش‌های مختلفی در بانکداری سنتی و الکترونیکی استفاده می‌کنند. آشنایی با این روش‌ها در شناسایی فعالیت پولشویی نقش به‌سزایی دارد. از مرسوم‌ترین این روش‌های می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

سپرده‌گذاری با مبالغ بالا و انتقال سپرده‌ها به حساب‌های مختلف: پولشویان اغلب پول‌های کثیف در حجم بالا را تقسیم کرده تا در حجم‌های کوچک‌تر وارد نظام بانکی نمایند. در این حالت، از حساب‌هایی مانند حساب اشخاص ثالث، حساب‌های متعدد در بانک‌های مختلف و حساب‌های راکد و عمدتاً از روش حواله بانکی استفاده می‌کنند.

گشایش حساب‌های مشترک با اعضای خانواده یا دوستان و استفاده از آنها به منظور مقاصدشان، به کارگیری چک‌های مسافرتی و یا ایران چک‌ها: پولشویان در مواردی به ازای پول‌های با مبالغ بالا، از چک‌های مسافرتی و یا ایران چک استفاده می‌کنند.

گذاشتن وثایق بانکی و دریافت تسهیلات: پولشویان در مواردی به منظور مخفی کردن عواید کار خود به بانک ها مراجعه کرده و درخواست دریافت تسهیلات می کنند و برای تضمین بازپرداخت آن، اموال منقول و یا غیرمنقول به عنوان وثیقه می گذارند. سوء استفاده از اعتبار اسنادی با واردات کالا بیش از ارزش واقعی و یا صادرات کالا کمتر از ارزش واقعی و یا استفاده اعتبار اسنادی صوری بدون ورود کالا، استفاده از ضمانت نامه بانکی برای مقاصد صوری: برای مثال پولشویان برای شرکت در مزایده و یا مناقصه ای که وجود حقیقی ندارد، به بانک ها مراجعه کرده و با وثیقه گذاری درخواست ضمانت نامه با مبالغ بالا می کنند.

ماهیت پول و بانکداری الکترونیک

پول الکترونیک، همان تکانه های الکترونیکی (Electronic Pulses) یا داده های رایانه ای است که واجد اعتبار مالی شده است و به طور کلی دو نوع است؛

12

1- کارت های هوشمند (Smart Cards): که به آنها پول الکترونیک آفلاین هم گفته می شود و در قالب کارت های اعتباری (Credit Cards)، بدهی (Debit Cards)، یا حتی ساده ترین شکل آنها یعنی کارت های تلفن ظهور پیدا کرده اند. به این کارت ها از آن جهت پول الکترونیک آفلاین گفته می شود که نقل و انتقال وجوه به وسیله آنها از طریق دستگاه های خاصی نظیر خودپردازها صورت می گیرد و شبکه بانکی و مؤسسات فیزیکی کشور در گام اول به سوی برقراری نظام پولی و بانکی الکترونیک از آنها استفاده می کنند و همان طور که می دانیم، هم اکنون این کارت ها و سیستم ها در جامعه ما رواج زیادی پیدا کرده اند.

2- پول الکترونیک کامپیوتری: یا آن لاین که حتی به اندازه کارت های هوشمند هم وجود خارجی ندارد، و به طور کلی برای فضای تبادل اطلاعات طرح ریزی شده است. برای دسترسی به وجوه آن لاین، لازم است پیشاپیش نزد مؤسسه اعتباری یا بانکی که از این فناوری برخوردار است، وجه یا اعتباری سپرده شود. سپس یک شماره اعتباری در اختیار مشتری قرار می گیرد که می تواند از طریق رایانه شخصی خود از منزل یا اداره یا هر جای دیگر با اتصال به یک شبکه ارائه دهنده خدمات اطلاع رسانی رایانه ای و متعاقب آن شبکه جهانی اینترنت، اقلام مورد نیاز خود را تهیه کند و برای پرداخت وجه فقط آن شماره را در اختیار سایت مورد نظر قرار می دهد که آن نیز به طور خودکار به سایت بانک یا مؤسسه مربوطه متصل می شود و وجه مورد نظر را به حساب خود منتقل می کند. باید توجه داشت که در اینجا مشتری همان کاربر اینترنت است که با در اختیار داشتن کیف پول الکترونیک (E-purse) می تواند در فضای تبادل اطلاعات به خرید و فروش بپردازد و همان طور که ملاحظه می شود، پرسنل بانکی در اینجا یک سری برنامه های رایانه ای هستند که به این منظور طرح ریزی شده اند؛ (2000Fin CEN, 15).

با توجه به توضیحاتی که داده شد، مفهوم بانکداری الکترونیک نیز روشن می شود که به طور کلی می توان آن را انجام امور بانکی به شکل الکترونیکی دانست که در اینجا به جای ساختمان، نیروی انسانی و اسناد و اوراق کاغذی، با فضای تبادل اطلاعات و یک سری برنامه های کاربردی و اسناد دیجیتال سر و کار داریم. البته همان طور که می دانیم، در مورد کارت های اعتباری عوامل انسانی به شکل محدودتری دخالت دارند و مشتری هم مجبور است برای بهره مندی از خدمات آن به مراکز خاص مراجعه و از دستگاه های خاصی استفاده کند.

پس از بررسی مختصر ماهیت پول و بانکداری الکترونیک، جهت روشن‌تر شدن مطلب، به برخی مزایای آنها نسبت به پول و بانکداری فیزیکی اشاره می‌شود؛

- 1- یکی از مزایای مهم پول الکترونیک حجم بسیار ناچیز آن است. تصور کنید اگر بخواهید اعتبار مالی تخصیص یافته به یک کارت هوشمند را به صورت نقد جابجا کنید، چند بسته اسکناس ده یا بیست هزار ریالی نیاز خواهید داشت که البته این مسأله سوای نگرانی‌های امنیتی آنها می‌باشد. در حالی که در پول الکترونیک آن‌لاین به همان کارت اعتباری هم نیازی نمی‌باشد و در حقیقت با همان رایانه‌ای که فعالیت‌های بسیار متنوع خود را انجام می‌دهید، به امور مالی و بانکی‌تان هم می‌پردازید.
- 2- مزیت مهم دیگر پول الکترونیک استهلاک‌ناپذیری آن است. سالانه هزینه‌های هنگفتی صرف چاپ و نشر اسکناس و مسکوکات جدید می‌شود و این سوای هزینه‌های بسیار بیشتری است که صرف تأسیس بانک‌ها و مؤسسات جدید و تجهیز و تأمین پرسنل آنها می‌شود. در حالی که ناگفته پیداست پول و بانکداری الکترونیک به ویژه قالب آن‌لاین آن، فقط به یک سری برنامه‌ها و سیستم‌هایی نیاز دارد که با ضریب استهلاک و خطای بسیار پایین کار می‌کنند. هم‌اکنون در ایران بانک کشاورزی در تبلیغات گسترده مهرکارت خود - که آن را جلوه‌ای از بانکداری الکترونیک معرفی می‌کند - اعلام می‌دارد سالانه دولت 120 میلیارد ریال صرف چاپ و نگهداری اسکناس‌های رایج می‌کند و سپس این سؤال را مطرح می‌سازد که با این میزان پول چه قدر می‌توان اشتغال‌زایی کرد؟

- 3- ضریب اطمینان وجوه الکترونیک نیز مزیتی است که نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد. چنان‌چه وجوه نقدی سرقت یا مفقود شوند، عملاً از ید مالکیت صاحب خود خارج می‌شوند. در حالی که اگر کارت اعتباری مفقود یا سرقت شود، در درجه اول امکان استفاده از آن وجود ندارد، زیرا علاوه بر آن به نام کاربر (User Name) و گذرواژه (Password) نیز نیاز است. حتی در این صورت نیز می‌توان با مؤسسه یا بانک مورد نظر تماس گرفت و تا تعیین تکلیف آن را از درجه اعتبار ساقط کرد. در مورد پول الکترونیک آن‌لاین نیز امکان تهیه نسخه پشتیبان (کپی) از وجوه الکترونیک وجود دارد که البته باید گفت به دلیل برخورداری از فناوری پیشرفته رمزنگاری (Encryption) و امضاءهای دیجیتال (Digital Signature)، از ضریب اطمینان بسیار بالایی برخوردارند.

- 4- آخرین مزیتی که در حد این مطلب می‌توان برشمرد، به ماهیت ذاتی پول الکترونیک برمی‌گردد. همان‌طور که پیش از این بیان شد، بیش از یک دهه است که تجارت الکترونیک در بستر شبکه جهانی اینترنت به یک حرفه درآمدزا تبدیل شده، به نحوی که طبق آمار منتشره کشورهای فعال در این حوزه سالانه میلیاردها دلار از این طریق درآمد کسب می‌کنند. اما همانند هر حرفه دیگر، این جلوه نوین از تجارت برای فعلیت یافتن و بازدهی بهینه به یک سری ابزار و لوازم نیاز دارد که مهم‌ترین آنها پول و بانکداری الکترونیک است و بدیهی است نمی‌توان از نظایر سنتی آنها انتظار داشت موجبات شکوفایی این عرصه را فراهم آورند.

نتیجه

با توجه به رشد روزافزون بانکداری الکترونیک و افزایش تراکنش‌های مالی الکترونیکی، شناسایی روش‌ها و رفتارهای پولشویی نیز به تدریج پیچیده‌تر شده است، زیرا پولشویان نیز، با دسترسی به اینترنت و استفاده از فناوری‌های نوین، راهکارهای جدیدی را برای قانونی جلوه دادن درآمدهای غیرقانونی خود پیدا می‌کنند. از آنجا که امروزه حجم تراکنش‌ها با استفاده از ابزارهای الکترونیکی مانند خودپرداز، پایانه فروش، پایانه شعب، تلفن همراه و اینترنت روز به روز بیشتر می‌شود،

بنابراین، شناسایی فعالیت‌های پولشویی بدون استفاده از سیستم‌های تشخیص پولشویی به آسانی امکان‌پذیر نیست. به همین منظور سیستم‌های تشخیص پولشویی مورد بحث و بررسی قرار گرفتند

آنچه ارائه شد، مختصر توضیحاتی راجع به اهمیت جرایم سازمان‌یافته و تهدیدات ناشی از آنها و بررسی بهترین شیوه یا شیوه‌های مبارزه با آنها بود. همان‌طور که اشاره شد، یکی از بهترین شیوه‌های مبارزه با این تشکلات، جلوگیری از ورود درآمدهای نامشروع آنها به حوزه‌های مختلف سرمایه‌گذاری است که موجب می‌شود آنچه را که آنها از ارتکاب جرایمشان دنبال می‌کنند بی‌حاصل ببینند و به این ترتیب می‌توان امیدوار بود پیشگیری مؤثر و مبارزه قاطعی با این جرایم به عمل آمده است. اما ناگفته نپایست که درآمدهای هنگفت حاصل از این جرایم که با تولید ناخالص داخلی قدرتهای اقتصادی دنیا برابری می‌کند، مسأله‌ای نیست که به راحتی بتوان از آن گذشت و به همین خاطر این تشکلات تصمیم گرفتند اموال نامشروع خود را از طرق دیگری وارد چرخه‌های مشروع اقتصادی کنند که این کار آنها خود فرایند مجرمانه دیگری را به نام پول‌شویی را رقم زد و مجدداً سیاست‌گذاران را بر آن داشت به وضع مقررات ضد پول‌شویی نیز مبادرت ورزند.

حال تصور کنید به تشکلات مجرمانه سازمان‌یافته‌ای که حیات خود را در پول‌شویی می‌بینند و از هرگونه جرمی که آنها را به مقصود خود نائل کند دریغ نمی‌کنند، گفته شود دیگر لازم نیست برای تطمیع، تهدید یا تبانی یا حتی حذف فیزیکی کارمندان دولتی یا غیردولتی برنامه‌ریزی کنند یا مرتکب جعل یا دیگر جرایم سنگین شوند تا با زحمت و تحمل اضطراب و نگرانی‌های بسیار هر یک از مراحل سه‌گانه پول‌شویی را پشت سر بگذارند، بلکه فقط کافیه از همان ساحل زیبای جزیره ناوارو (واقع در اقیانوس آرام جنوبی) و از طریق یک رایانه قابل حمل (Laptop) میلیاردها دلار وجه نامشروع را در سراسر جهان به گردش درآورند، (Ron, 2000).

آری، پول و بانکداری الکترونیک به راستی برای پول‌شویان که همان تشکلات مجرمانه سازمان‌یافته هستند، ابزارهای بسیار ارزشمندی محسوب می‌شود. زیرا با کم‌ترین هزینه بیشترین منفعت را از اهداف شوم خود می‌برند. این در حالی است که این فناوری‌های نوین به لحاظ مزایای مشروع بی‌شماری که برای جوامع به همراه دارند، قابل حذف یا چشم‌پوشی نیستند و تنها راهی که باقی می‌ماند این است که سیاست‌های اصولی‌ای دنبال شود که از سوء استفاده‌های کلانی نظیر پول‌شویی جلوگیری شود و در عین حال به فعالیت‌های مشروع و قانونی‌ای که موجبات پیشرفت و سازندگی جوامع را فراهم می‌آورند لطمه‌ای وارد نیاید. بنابراین، همان‌طور که ملاحظه می‌شود، آنچه که در اینجا از اهمیت اساسی برخوردار است، برقراری یک توازن متعارف، عادلانه و قانونی میان این دو عامل متناقض است که هر یک در جای خود از اهمیت قابل توجهی برخوردارند.

اما باید دید این مسأله در مورد کشورمان تا چه اندازه از اهمیت برخوردار است. می‌دانیم که ایران در یکی از کانون‌های پول‌شویی دنیا قرار دارد و طبق گزارش‌های منتشره از سوی سازمان ملل متحد و بانک جهانی، ایران دومین کانون پول‌شویی دنیا محسوب می‌شود؛ (Zarekohan, 2003) و به لحاظ موقعیت استراتژیکی که برخوردار است و پل ارتباطی شرق و غرب محسوب می‌شود، مدت‌هاست از سوی مجامع بین‌المللی و بین‌الدولی تحت فشار قرار داشته تا نسبت به وضع مقررات ضد پول‌شویی و ساماندهی نظام پولی و بانکی خود گام‌های اساسی بردارد که متأسفانه با وجود اهمیت روزافزون این مسأله هنوز اقدام در خور توجهی انجام نشده است. با اینکه در سال 82 به دنبال برگزاری همایش بین‌المللی پول‌شویی یک فوریتی بودن لایحه قانونی مبارزه با پول‌شویی به تصویب رسید، اما با گذشت قریب به دو سال هنوز از تصویب نهایی آن خبری نیست. این در حالی است که هم‌اکنون مبارزه با مفساد اقتصادی به ویژه قاچاق کالا و ارز از چنان اهمیتی برخوردار شده که در سطح سران سه قوه مطرح است و بدیهی است یکی از طرق مؤثر مبارزه با این جرایم، ساماندهی نظام پولی و بانکی از طریق وضع

مقررات ضد پول‌شویی است.

از سوی دیگر، هنوز مشکل جامعه ما با پول‌شویی سنتی حل نشده که با ظهور گسترده و بهره‌برداری روزافزون از فناوری پول و بانکداری الکترونیک مواجه هستیم و همان گونه که در لابلای مطالب ذکر شد، هم‌اکنون دولتمردان ما بحث الکترونیکی کردن امور، از دولت (E-government) گرفته تا نظام پولی و بانکی را چنان با جدیت دنبال می‌کنند که به عنوان مثال در یک سال اخیر چندین همایش ملی و بین‌المللی را در ابعاد مختلف آن برگزار کرده‌اند. هرچند حداقل آنچه که در ظاهر مشاهده می‌شود این است که نسبت به سوء استفاده‌های خرد و کلان احتمالی از این حوزه‌ها تاکنون اقدام در خور توجهی صورت نگرفته است.

با این حال، به نظر می‌رسد اکنون که جامعه ما، در مجموع در ابتدای راه بهره‌برداری از فناوری اطلاعات و ارتباطات قرار دارد، بهتر است هرچه سریع‌تر نسبت به قاعده‌مندسازی آن اقدام کند. از طرفی، مباحث این حوزه چنان در هم تنیده‌اند که بالاجبار باید مجموع شرایط و اوضاع و احوال را در تصمیم‌گیری آن در نظر گرفت. بدیهی است وضع مقررات راجع به نحوه فعالیت و بهره‌برداری از شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای، نحوه حمایت از حریم خصوصی و داده‌های شخصی افراد در این شبکه‌ها، مقررات حاکم بر تجارت الکترونیک و مبادلات مالی آن‌لاین و مسایلی از این قبیل، ارتباط مستقیمی با وضع مقررات ضد پول‌شویی الکترونیکی دارد و همان طور که ملاحظه شد، ضروری است در ابتدا یک بسترسازی اساسی صورت گیرد.

البته رعایت تمامی این مسائل زمانی تحقق عینی پیدا می‌کند که در عرصه بین‌الملل یک هماهنگی کامل بوجود آید. زیرا یکی از ویژگی‌های فضای تبادل اطلاعات که مشکلاتی را برای رسیدگی به دیگر فعالیت‌های مجرمانه آن‌لاین نیز بوجود آورده، بین‌المللی بودن آن است که مسایلی را در زمینه تعیین مرجع ذی‌صلاح قضایی جهت رسیدگی به آنها مطرح می‌سازد که در جای خود نیاز به هماهنگی بین‌المللی دارد.

آخر سخن اینکه، توجه به این گونه مسایل زیربنایی علاوه بر اینکه موجبات بهره‌برداری مشروع و زمینه‌های رشد و پیشرفت را برای احاد جامعه فراهم می‌آورد و از سوء استفاده‌هایی که می‌تواند پیامدهای مخرب سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی به دنبال داشته باشد جلوگیری می‌کند، وجهه و اعتبار جامعه را در عرصه بین‌المللی نیز ارتقا می‌بخشد و بر همگان واضح است برخورداری از این ویژگی در دنیای امروز تا چه حد از اهمیت برخوردار است.

منابع

- انصاری پیرسرای، زربخش و شاه بهرامی، اسداله (1393). ضرورت استفاده از سیستم های تشخیص پولشویی در بانکداری الکترونیکی، فصلنامه روند، سال بیست و یکم، شماره 68، زمستان 1393، صفحات 179-212.
- حبیب زاده، محمدجعفر و میرمجیدی هاشجین، سیده سپیده (1390)، «نقش بانکداری الکترونیکی در پولشویی و روش های مقابله با آن»، پژوهش های حقوق تطبیقی ۱۵ (۱)، ۳۲.
- زارع، علی، جمالی جعفر، (1390)، تعهد بانکها به حفظ اسرار مشتریان و عملیات تبدیل داراییها به اوراق بهادار، فصلنامه راهبرد، ش 58.
- عبداللهی قهفرخی، شهریار، بتول پاکزاد، حسن عالیپور و محمدرضا الهی منش (1400)، پیشگیری از پولشویی الکترونیکی: رویکرد دفاعی و رویکرد هجومی». مجله پژوهش های حقوق جزا و جرم شناسی 9، ش. 18 (30 بهمن، 1400): 385-406.

جانی پور، کرم و مختار معروفی (1392)، «تحلیلی در لزوم جرم‌انگاری پول‌شویی (با نگاهی تطبیقی به مدل جرم‌انگاری پالایش)».

آموزه‌های حقوق کیفری.

جلالی فراهانی، امیرحسین (1394). پول‌شویی الکترونیک، فقه و حقوق، دوره اول.

جزایری، مینا (1382)، جرم پول‌شویی به عنوان یک جرم مستقل، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی، کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر، نشر وفاق.

شیرکوند، سعید، پول‌شویی، پیامدها و اقدامات انجام شده، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات و همایش بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی، کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر، نشر وفاق، 1382.

عباسی، اصغر (1393)، حقوق کیفری اقتصادی مبارزه با پول‌شویی در اسناد بین‌المللی و نظام حقوقی ایران، میزان چاپ اول.

میرمحمدصادقی، حسین (1382)، پول‌شویی و ارتباط آن با سایر جرایم، مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی، کمیته معاضدت قضایی ستاد مبارزه با مواد مخدر، نشر وفاق.

میر محمدصادقی، حسین، (1377) ش، حقوق جزای بین الملل، تهران، نشر میزان، چ 1.

Financial Crimes Enforcement Network (Fin CEN), us. Department of Treasury, A Survey of Electronic Cash, Electronic Banking and Internet Gaming .2000

Ron, Chepesiuk, Cyberlaundering: The Internet's Ultimate Scam, .2000

Zare'kohan, Nafiseh; Money Laundering Must Be Curbed; Gozaresh; Monthly Magazine; Vol 14; No 47; Jun .2003